

LIBYA BAŞBAKANI DİBEYBE’NİN ANKARA “ÇIKARMASI”

BİLGEHAN ÖZTÜRK

SETA | PERSPEKTİF

NİSAN 2021 · SAYI 309

- Ziyarete hangi konular öne çıkmıştır?
- Milli Birlik Hükümetinin Türkiye yaklaşımı nasıl değerlendirilebilir?
- Ziyaretin ikili ilişkiler ve ötesinde ne tür etkileri olacaktır?

GİRİŞ

Libya Milli Birlik Hükümeti (MBH) Başbakanı Abdülhamid Dibeybe, MBH’nin göreve gelmesinden bu yana hem kendisinin hem de hükümet ve devlet yetkililerinin (Başkanlık Konseyi dahil) bugüne kadarki en yüksek profilli ziyaretini 12 Nisan 2021’de Ankara’ya gerçekleştirmiştir. Başbakan Dibeybe beraberinde on dört bakanıyla birlikte Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın misafiri olarak Ankara’yı ziyaret etmiş, Türkiye-Libya Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi’nin ilk toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantı sonucunda hükümetler arasında beş önemli antlaşma imzalanmıştır.

EŞİTLER ARASI BİRİNCİ

Ziyaretin öncelikle sembolik bir önemi bulunmaktadır. Dibeybe’nin başbakan olarak belirlendiği 5 Şubat 2021’den itibaren hem Dibeybe hem de Başkanlık Konseyi (BK) Başkanı Muhammed Yunus Menefi pek çok ülkenin hükümet ve devlet başkanları ile uluslararası kuruluşlardan tebrik ve destek mesajları almışlardır. Tebrik ve destek mesajlarını yoğun bir ziyaret trafiği takip etmiştir. Geçen süre

zarfında Dibeybe ve Menefi hem yabancı başkentleri ziyaret etmiş hem de Trablus’ta pek çok yabancı heyet ve misafiri ağırlamıştır. MBH uzun süren bir çatışma ortamından sonra Libya’daki bölünmüşlüğü ortadan kaldırdığı ve meşruiyet sahibi –her iki konuda da eksikleri olmasına rağmen– bir yapı olarak ortaya çıktığı için ülkeye halihazırda müdahil olan aktörlerin hepsi bir şekilde MBH ile ilişki kurma çabası içindedir. Bunlara Hafter’i desteklemek suretiyle MBH’nin öncülü olan Ulusal Mutabakat Hükümetini (UMH) devirmeye kalkışmış Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Mısır, Rusya ve Fransa da dahildir. Sadece mevcut müdahil aktörler değil gelecekte Libya’dan çıkar beklentisi içinde olan bütün aktörler bir şekilde MBH ile temas kurmak, iyi ilişkiler geliştirmek, üzerinde belli ölçüde etki sahibi olabilmek ve gelecekte Trablus yönetiminden imtiyazlar elde etmek için girişimlerde bulunmaktadır. Böyle bir ortamda Dibeybe ve MBH’nin şimdiye kadarki en yüksek profilli ziyaretini Ankara’ya gerçekleştirmesi ise Türkiye’yi Libya’ya müdahil aktörler arasında adeta “eşitler arası birinci” konumuna getirmektedir.

BİLGEHAN ÖZTÜRK

Bilgehan Öztürk lisans eğitimini TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde almıştır. 2011’de Avrupa Konseyi Jean Monnet bursunu kazanmış, yüksek lisans eğitimini İngiltere’deki King’s College London Ortadoğu ve Akdeniz Çalışmaları programında “onur derecesi” ile tamamlamıştır. 2013’te din ve felsefe alanında sadece King’s College London tarafından verilen “Associate of King’s College” (AKC) unvanını almıştır. Doktora eğitimine Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler programında devam etmekte olan Öztürk, sınır güvenliği, Suriye iç savaşı, devlet dışı silahlı aktörler, radikal örgütler ve radikalleşme alanlarında araştırmalar yapmaktadır.

Başbakan Dibeybe yine benzer şekilde göreve gelmesinin hemen ardından ilk röportajını Anadolu Ajansı'na vermiş, Türkiye ile ilişkilerin ve dayanışmanın önemine vurgu yapmıştır.¹

Başbakan Dibeybe nezdinde Türkiye'nin bu özel konumunun bazı gerekçeleri bulunmaktadır. Öncelikle Dibeybe'nin iş adamı kimliğiyle yıllardır Türkiye ile güçlü ticari ilişkileri bulunmaktadır. Ticaret alanındaki ilişkileri sebebiyle zaten önemli olan Türkiye, Dibeybe'nin siyasi bir kimlik kazanmasıyla daha da önemli hale gelmiş, Libya'nın içinden geçtiği dönemde iş birliği için akla ilk gelen ortaklardan birine dönüşmüştür. Öte yandan sadece Dibeybe için değil özellikle Batı Libya'da Nisan 2019'dan bu yana Hafter'in saldırılarına maruz kalmış bütün Libyalılar için Türkiye adeta bir "kara gün dostu"dur. Libyalılar ve UMH saldırı altında iken kendilerine yalnızca Türkiye'nin askeri destek verdiğini ve bu şekilde Türkiye'nin hem sivilleri hem de meşru hükümeti kurtardığının bilincindedir. Dahası Türkiye'nin vermiş olduğu askeri destek UMH'yi yıkımdan kurtarmak ve sahada askeri denge oluşturmak suretiyle önce ateşkes ve sonra BM öncülüğündeki siyasi sürecin yolunu açmıştır. Türkiye'nin UMH'ye askeri desteği bugünkü MBH'nin ve içinden çıktığı Libya Siyasi Diyalog Forumu'nun (LSDF) da dolaylı olarak varlık sebebidir. Dolayısıyla Libyalı siyasi aktörlerin ve halkın zor durumlarında güvenilirliğini ispat eden Türkiye, Libya'nın pek çok alanda iş birliğine ihtiyaç duyduğu bu dönemde de doğal olarak en çok güven telkin eden ve tercih edilen ülke konumundadır.

Ziyaretin en tefrik edici özelliklerinden birisi de çok kalabalık bir bakan heyetiyle birlikte gerçekleştirilmiş olmasıdır. MBH kabinesi –LSDF'nin tasarımı gereği– Başbakan Dibeybe'nin ülke içindeki şehir ve bölge gibi pek çok farklı dengeyi gözeterek oluşturduğu bir uzlaş ve taviz kabinesidir. Teknokrat yönü öne çıkan hükümetin asıl görevi 24 Aralık 2021'de ülkeyi seçimlere götürecek hazırlıkları yapmak, bölünmüş ve rakip kurumlar ile organları birleştirmek ve son olarak

da bu süre zarfında halka hizmet götürmektir. Libya 2011'den bu yana tesis edilemeyen güçlü otorite, 2014 sonrası Hafter'in başlattığı iç savaş ve 2019'da yine Hafter'in Trablus saldırısı ile kötü yönetim sebebiyle bugün sağlıktan eğitime, altyapıdan güvenliğe kadar hemen her alanda ciddi sorunlarla yüzleşmektedir. Libya halkı için siyasi figürlerin ideolojik yönelimlerinden ziyade asıl önemli olan asgari seviyede günlük yaşam şartlarını düzeltecek hizmetleri sunabilmeleridir. Bu sebeple Dibeybe'nin liderliğini yaptığı MBH'nin son derece pratik seviyede halkın günlük hayatını normalleştirecek çözümler üretmesi gerekmektedir. Bu ziyarette yalnızca Dibeybe ve yakın ekibinin değil on dört icracı bakanının da ona eşlik etmesi, her bir icracı bakanın Türk mevkidaşlarıyla eşleştirilmesi, tanışması ve bundan sonra yapılacak pratik seviyedeki iş birlikleri için zemin hazırlanması amaçlarına hizmet etmektedir. Bu kapsamda dışişleri, sanayi, eğitim, içişleri, çevre, yerel yönetim, iskan, ticaret, hazine ve maliye ile enerji bakanları bir araya gelmiştir. Libya Savunma Bakanlığına da vekalet eden Başbakan Dibeybe Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'la görüşmüştür.

Temaların sonucunda Türkiye ile Libya arasında imzalanan antlaşmaların en önemli parçalarından biri Libya'da bir Türk şirketi tarafından inşa edilecek üç elektrik santralidir. Libya'da hem devrim sırasında hem de iç savaş döneminde pek çok altyapı unsuru zarar görmüştür. Buna ek olarak elektrik santralleri kötü yönetim, ihmal ve bakımsızlık gibi sebeplerle muntazam hizmet veremez hale gelmiştir. Bugün Libya halkının günlük hayatını olumsuz etkileyen en büyük sorunların başında süreklilik arz eden elektrik kesintileri gelmektedir. İnşa edilecek elektrik santralleri Libya'nın elektrik üretim ve arz sorunlarının çözülmesinde önemli katkılar sunacaktır. Elektrik üretimi ve arzı alanındaki bu iş birliği yalnızca bir başlangıç olurken bunu diğer alanlardaki iş birliği, tecrübe aktarımı ve kapasite inşası takip edecektir.

Ziyaretin şüphesiz en önemli unsurlarından biri de Türkiye ve Libya arasındaki savunma ve güvenlik iş birliğine bağlılığın taraflarca yeniden vurgulanması ve teyit edilmesi olmuştur. LSDF süreci ve MBH'nin te-

¹ Mücahit Aydemir, "Libya'nın Yeni Başbakanı Dibeybe, Dost ve Müttefik Türkiye ile Dayanışma içinde Olacaklarını Söyledi", Anadolu Ajansı, 7 Şubat 2021.

şekkülüyle eş zamanlı olarak BM, Avrupa Birliği (AB) ve ABD başta olmak üzere "Libya'dan bütün yabancı güçlerin çekilmesi" yönünde yapılan çağrılar da artış göstermiştir.² Pek çok aktör tarafından tekrar edilen bu çağrı Libya'da hukuksuz ve gayrimeşru bir şekilde bulunan Rus, Sudanlı, Çadlı ve Suriyeli paralı askerler ve milisler ile UMH'nin daveti üzerine Libya'da bulunan meşru Türk askeri gücü arasında bir ayırım gözetmemektedir. Libya krizinde Hafter safında yer alan ülkeler için Türkiye'nin Libya'daki varlığı kendi yıkıcı amaç ve eylemlerinin önünde engel teşkil etmektedir. Hafter safında açıktan yer almayan ülkeler için de Türkiye'nin Libya'daki varlığı kendi nüfuz potansiyellerini kısıtladığından sorun olarak görülmektedir. Bu sebeple MBH hem açıktan Hafter yanlısı hem de diğer müdahil aktörler tarafından Türkiye'nin askeri varlığını Libya'dan çıkartması için baskı altında tutulmaktadır. Bu sebeple Dibeys liderliğindeki heyetin ziyareti sırasında Türkiye ile Libya'nın güvenlik ve savunma iş birliğine bağlılığını teyit etmesi diğer müdahil aktörlere verilen güçlü bir mesajdır. Son olarak ziyaretin en önemli unsurlarından biri de Başbakan Dibeys'in Türkiye ile Libya arasında yapılmış olan "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası"nın geçerliliği ve devamına yaptığı vurgu olmuştur.³ Yunanistan Başbakanı Miçotakis'in yakın zamandaki Trablus ziyaretinde anlaşmanın iptalini talep ettiği bilinmektedir.⁴

2 "US Calls for Withdrawal of Russian, Turkish Forces from Libya", The New Arab, 29 Ocak 2021.

3 "Turkey, Libya Committed to Eastern Mediterranean Maritime Accord", Reuters, 12 Nisan 2021.

4 "Greek PM Calls on Libya to Cancel Maritime Deal with Turkey", The New Arab, 9 Nisan 2021.

SONUÇ

Başbakan Dibeys liderliğindeki MBH görev tanımının bir parçası olarak 24 Aralık 2021'deki seçimlere kadar Libya halkının günlük yaşam şartlarındaki olumsuzlukları gidermek ve pek çok alanda hizmet götürmekle mükelleftir. Dibeys ve on dört bakanının Ankara ziyareti de MBH'nin Türk mevkidaşlarıyla tanışması, bu vesileyle ihtiyaç duydukları politika ve icra alanlarında tecrübe aktarımı ve kapasite inşası için zemin hazırlanması amaçlarına hizmet etmiştir. Türkiye devrim öncesi ve sonrasında ülkedeki geniş çaplı yatırımları ile kurumsallaşma tecrübesiyle MBH'nin ihtiyaç duyduğu çok yönlü ve çok sektörlü desteği vermeye muktedirdir. Türkiye'nin kapasitesinin yanı sıra Hafter'in saldırısına karşı UMH'ye desteği müttefik olarak güvenilirliğini tescil etmiştir. Dolayısıyla Libya'nın yeniden inşasında da diğer aktörler arasında ayrıcalıklı ve öncelikli konumu hak etmiştir. Önümüzdeki dönemde Türkiye ile Libya arasında iş birliği alanları hem nicelik hem de nitelik olarak artacaktır.

Öte yandan Başbakan Dibeys –oluşturduğu hükümetin mahiyetine de uygun olarak– hem ülke içinde hem de ülke dışında birbirleriyle çatışma halinde olan aktörlerle aynı anda ilişki yürütme becerisi ve pragmatizmi sergilemektedir. Türkiye'nin ayrıcalıklı konumu saklı kalmak üzere Dibeys ve MBH'nin diğer müdahil aktörlere de belli ölçüde imtiyazlar sağlaması, iş birliği geliştirmesi muhtemeldir. Benzer şekilde BAE gibi Türkiye karşıtı pozisyonu çok katı olan aktörlerin de Türkiye'ye –bu yüksek profilli ziyarette gösterildiği gibi– verilen ayrıcalıklı konum sebebiyle Dibeys ve MBH'ye baskı yapması, çabalarını sabote etmesi riski de bulunmaktadır.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi